

STANKO ANDRIĆ: THE MIRACLES OF ST. JOHN CAPISTRAN

Budapest, CEU Press, 2000, 454 l.

Ki hitte volna pár évtizeddel ezelőtt, hogy a csoda a racionalizmus korában is megtalálja a maga helyét? A piacterekről vagy háromszáz éve eltűnt, visszahúzódtott a búcsújáró helyekre meg a vallástörténet mélyebb zugaiba. ám az utóbbi húsz-harminc évben az érdeklődés előterébe került. Persze nem ugyanabban a közegben és nem ugyanabban a minőségben. Szinte egyszerre vették észre többen is, hogy jelentős segítséget nyújt a társadalom múltjában terpeszkedő fehér foltok föltérképezéséhez. A csoda bepillantást enged azokba a problémákba, amelyekre az események mindennapos híradói – krónikák, oklevelek, relációk – nemigen vetnek ügyet. Ez az oka annak, hogy a kutatás ismét a felszínre hozza a sokáig feledéssel takart dokumentumanyagot.

E tekintetben magunkat különösen szerencsésnek mondhatjuk, mert Kapisztrán János – akit bízást vallhatunk a magunkénak – páratlan gazdagságú örökséget hagyott ránk. A hithirdetés gazdag eszköztárából ő a csodát választotta. Valóságos nagyüzemet épített ki maga körül, több tucatnyi szakavatott munkatárssal, évtizedek során kifinomított technológiával és adminisztrációval, körültekintően megszervezett propagandagépezettel, és ezek révén olyan sikerrel, amelyet sem azelőtt, sem azóta felül nem múlt senki. A precízen vezetett belső nyilvántartás szerint míg e földön járt, 34 halottat támasztott fel, 370 haldoklót hozott vissza az életbe, 36 némát, 123 vakot, 920 bénát gyógyított meg. A beindított mechanizmus az alkotó halála után is tovább forgott, és még a 17. század végén is működött. „Az

ő segítségül hívására a vakok látnak, a sánták járnak, a bélpoklosok megtisztulnak” – írja évekkel később Varsányi István ferences vikárius. A végső összesítés ez idáig nem történt meg, de nem kétséges, hogy a záróméreg valahol a tízezres tétel szám körül járhat. (És ki tudja, nem kell-e számolnunk a jövővel is?) Mint az imént említett szakirodalomból látom, egy átlagos újabb kori csodatévő számlájára talán ha 15–20 eset írható.

Stanko Andrić ebben a Klaniczay Gábor vezetésével készült PhD disszertációban a szentté avatásra tett kísérletek első, 1526-ig terjedő szakaszának anyagát gyűjtötte össze nagy gonddal, elsősorban azt, amely a holttest körül, Újlakon történt eseteket regisztrálja. (Ezek vannak a legjobban és összefoglalóan dokumentálva.) Felkutatta a jegyzékeket (Nápoly, Párizs, Róma, Velence) és az egyedi följegyzéseket, az ügy körül keletkezett egykorú dokumentumokat, fellapozta a forráskiadványokat és átnézte az egész szakirodalmat. Ez meg is látszik a könyvön: minden fejezethez 10–20 lapnyi jegyzet csatlakozik. A források közül egyet nem találtam: „Narrationes historicae de factis et gestis” (ÖNB, Cod. 13.855). És talán haszonnal forgathatta volna G. A. Sessa da Palermo monumentális gyűjteményét (kézirata az Ara Coeliben, fakszimiléje megjelent 1985-ben).

A források számbavétele után bevezetésül végigpillant a magyar és bosnyák obszervancia első időszakán, vázolja Kapisztrán János magyarországi tevékenységét, főleg a rendtörténet vonatkozásában, egy rövidke fejezet szól az 1456-os nán-

dorfehérvári ostromról, majd részletesebben a további események első számú színhelyéről, a Szerém megyei Újlakról (Ilok), amely az elhunyt szent testét a tárgyaltdőben őrizte. Minthogy a maga korában nem jelentéktelen városról behatóbb ismertetés sosem készült, az itt olvasható összefoglaló – gazdaság, birtokviszonyok, kiváltságok, kolostorok és templomok, etnikai, nyelvi, vallási viszonyok – önmagában is figyelmet érdemel. A tanulmánynak egy nagyobb része a csodák regisztrálásának körülményeivel foglalkozik, a kiküldött bizottság, Geszti János és Soproni Péter működésével, a korai életrajzok keletkezésével, ezzel együtt a szentté avatást támogatókkal és tekintélyes ellenzőivel, az újra meg újra meginduló és elakadó eljárással, amely aztán a mohácsi katasztrófát követően jó időre megszakadt. (Szóvá kell tennem, hogy Soproni munkáját *Praeconizatio* címen emlegeti, csakúgy, mint mindenki. Okkal, mert már az 1523-as első kiadás – Apponyi H 179 – így közli. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy *praeconisatio* vagyis *kihirdetés* az újonnan kinevezett püspököt illette meg, Soproni viszont minden biztonnyal *magasztalni* óhajtotta hőstét, vagyis *Praeconiatiót* írt. Lehet, hogy a különbséggel maga sem volt tisztában?) Érdekesek azok a számítások és táblázatok, amelyek a források egymás közötti összefüggéseit, az eltérések és átfedések mennyiségét mutatják ki. Ha figyelembe vesszük, hogy térben és időben igen szűk határokról van szó, ezek hozzájárulhatnak a korabeli információáramlás folyamatának és sebességének pontosabb megismeréséhez. Az egész dolgozatot jellemzi a statisztikus szemlélet; a tárgyhoz képest szokatlanul sok a táblázat, a szám és a számítás. Ezt

feltétlenül pozitívumnak kell tekintenünk, azonban az is igaz, hogy az adatokból levonható következtetések sokszor hiányoznak. Ezt nyilván a szerző is tudja, mert kifejezi azt a szándékát, hogy néhány fejezetben még tovább kíván dolgozni.

A közölt adatok és kimutatások lehetőségét adnak a jegyzékekben rögzített epizódok társadalomtörténeti hasznosítására. Az ember azt hinné, hogy a csoda azon kevés jelenségek közé tartozik, amelyek nem ismernek osztálykülönbséget. Sőt, hogy elsősorban az alsóbb régiókat érinti, elvégre leginkább ezekben merülnek föl olyan problémák, amelyeket önerőből nem lehet megoldani, amelyeken csak az Ég segíthet. Úgy látszik azonban, hogy ez nem így áll. A sírnál történt események a legnagyobb hatást természetesen a környékre gyakorolták, a csodák harmadrésze a helybelieken segített, de nyomban utánuk néhány távolabb fekvő gazdag város következik, Szeged, Csongrád, Buda. Mintha tehát a lakosság mozgását nemcsak a távolság szabná meg, hanem bizonyos mértékig az anyagi helyzet is. Ugyanerre mutat a megsegítettek társadalmi helyzetének elemzése: a 156 ismert állású, foglalkozású között a túlnyomó többség, 49 nemes, 26 egyházi személy, tízen fölül vannak a kereskedők, szűcsök, szabók, nagyobb számban akad castellanus, deák, familiáris, varga. Másokkal (mészáros, molnár, kőfaragó, festő, kovács, halász és a többi) 1–2 esetben találkozunk. Úgy látszik, hogy a részvételhez egy bizonyos műveltség szintet is el kellett érni. Erre mutat az is, hogy a szerencsések között 64 % a férfi és csak 36 % a nő. Valószínű, hogy a legalul tengődőknek módjuk sem volt a sír fölkeresésére, de információ hiányában készítésük sem. Andrić nemzet-

közi összehasonlító adatokat is közöl, amelyekből ugyanez olvasható ki. Egy recenzió keretei természetesen nem adnak lehetőséget a téma részletesebb taglásá-

ra, de arra igen, hogy a könyvben rejlő lehetőségekre felhívjam a figyelmet.

Kulcsár Péter

EDIT SZEGEDI: GESCHICHTSBEWUSSTSEIN UND GRUPPENIDENTITÄT. DIE HISTORIOGRAPHIE DER SIEBENBÜRGER SACHSEN ZWISCHEN BAROCK UND AUFKLÄRUNG

Köln–Weimar–Wien, Böhlau Verlag, 2002, 450 l. (Studia Transylvanica, 28).

A Studia Transylvanica című sorozat köteteiként jelent meg a fenti címmel Szegedi Edit eredetileg *Tradition und Neuerung in der siebenbürgisch-sächsischen Historiographie vom Barock bis zur Aufklärung* cím alatt, Teodor Pompiliu vezette alatt készült disszertációja. Az értekezés igen ambiciózus és igényes munka, s talán a disszertáció követelményeinek is megfelelni akarván úgy foglalkozik közel két évszázad erdélyi szász történetírásával, hogy széles európai háttéren értelmezi a kutatásai középpontjában álló jelenségeket. Egy személyes mozzanatokat is tartalmazó bevezetés után kutatástörténeti áttekintés következik, majd nagy és jól tagolt fejezetek foglalkoznak a 17. századi európai és erdélyi helyzet általános bemutatásával (*Umbruch in Europa im 17. Jahrhundert*), illetve a történetírás európai tendenciáinak (*Die europäische Geschichtsschreibung im 17. Jahrhundert*) felrajzolásával. Ezután tér át könyvének tulajdonképpeni tárgyára, amelyet két új nagy fejezetben dolgoz ki: *Die Grundlegung der siebenbürgisch-sächsischen historiographischen Tradition; Die siebenbürgisch-sächsische Geschichtsschreibung vom Barock zur Aufklärung*.

A történeti és eszmetörténeti hátteret felvázoló fejezetek arról tanúskodnak,

hogy Szegedi Edit sokat olvasó, s olvasmányait világosan elrendezni tudó eruditus történész. Soknyelvű olvasmányanyag alapján igen plasztikusan rajzolja fel a szakirodalomban oly gyakran hangoztatott 17. századi válságjelenségeket. Nagyon jól sikerült alfejezetekben szól a kultúra különböző sztereitűről, az állam és egyház viszonyáról, a korszak végén egyre markánsabban jelentkező *Entkonfessionalisierung* kísérőjelenségeiről. Ugyanez vonatkozik a 17. századi Erdély politikai életét bemutató alfejezetekre: jól megformált részleteket olvashatunk az erdélyi szászok kultúrájáról, az ebben a közösségben intenzíven jelentkező eszmei törekvésekről. Egészében véve azonban ennek az első nagy egységnek meg kell küzdenie a túlságosan nagyot markolás veszélyeivel. Hajlamos vagyok ezzel magyarázni a túlságosan általános, s helyenként banális vagy anakronisztikus megállapításokat. Ilyennek gondolom annak folyamatos hangsúlyozását, hogy a kora újkori Erdély társadalmá „teozentrische (oder eher) ekklesiozentrische Gesellschaft” volt. El tudom képzelni, hogy a benyújtott disszertáció esetében követelmény volt a szűkebb téma ilyen tág keretek közé helyezése, ám a német nyelvű monográfia összeállítása során már el lehetett volna